

อิทธิพลแห่งปฏิบัติของหลวงปู่ทวดต่อพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียน

The Influences of Patipada of Luang Pu Tuad to Buddhist

Followers in ASEAN Community

พระปลัดระพิน พุทธิสารโระ^{1*},

Phra Raphin Buddhisar¹

ภาควิชารัฐศาสตร์¹ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*E-mail: research.mcu@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาประวัติและผลงานของหลวงปู่ทวดที่มีอิทธิพลต่อพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียน (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียนในกรณีศึกษาหลวงปู่ทวด และ (3) เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอเส้นทางอิทธิพลแห่งปฏิบัติของหลวงปู่ทวดต่อพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียน ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษาภาคสนาม การสัมภาษณ์และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่ประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ รวมถึงอินโดนีเซีย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ พระภิกษุ และชาวพุทธ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์และแบบบันทึกภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ผลการวิจัยพบว่า 1) หลวงปู่ทวดเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา มีประวัติเกี่ยวข้องกับวัดราชบุรณะ (วัดช้างไห้) จ.ปัตตานี และวัดพะโคะอันเป็นวัดที่จำพรรษาและบ้านเกิดของท่าน ที่จังหวัดสงขลา มีประวัติหลักฐานเป็นเอกสารและงานวิจัยยืนยันถึงการมีอยู่จริงในประวัติศาสตร์ช่วงสมัยอยุธยา มีวัตรปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างของพระภิกษุสงฆ์ เป็นที่เคารพนับถือทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติโดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ และในกลุ่มชาวพุทธจีนของประเทศอาเซียนมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย 2) หลวงปู่ทวดเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา มีวัตรปฏิบัติที่ทำให้เป็นที่เคารพนับถือรวมทั้งการที่ท่านมีพื้นถิ่นทั้งภาคใต้ รวมทั้งมีข้อมูลประวัติที่ถูกค้นคว้าอย่างเป็นระบบผ่านตำนาน การเล่าเรื่องและการวิจัย รวมทั้งประวัตินั้นกล่าวถึงอภินิหาร เกียรติคุณจึงทำให้เกิดความเคารพนับถือและศรัทธาต่อองค์ท่านโดยตรงรวมทั้งการที่ชาวพุทธจีนในประเทศอาเซียน มีความนับถือพระพุทธศาสนาในแบบมหายานและมีความเชื่อเกี่ยวกับอภินิหารเทพเจ้า อาทิเจ้าแม่กวนอิม หรือเซียนต่าง ๆ จึงง่ายต่อการที่จะสื่อสารอิทธิปาฏิหาริย์ในกลุ่มชาวพุทธจีนผู้นับถือพร้อมคิดว่า “เหยียบน้ำทะเลยังจืด” จึงทำให้อภินิหารส่วนนี้เป็นความทรงจำประหนึ่งเป็นตำนานและข้อเท็จจริงอันมีผลต่อความเชื่อความศรัทธาโดยตรง จึงเป็นเหตุผลนำไปสู่การแสวงหาวัตถุมงคล ศึกษาประวัติความเป็นมาทั้งภาษาไทยและอังกฤษ นำมาสะสมและใช้จากแหล่งจัดสร้างที่เกี่ยวกับหลวงปู่ทวด และนำตนเองในฐานะผู้นับถือมายังแหล่งทางประวัติที่เกี่ยวกับหลวงปู่ทวดรวมทั้งนำแบบอย่าง “ปฏิบัติ” ไปสู่การปฏิบัติเช่นการไหว้ การสวดมนต์แบบบาลีเถรวาท และปฏิบัติตามจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มาพร้อมกับความเป็นหลวงปู่ทวด และ 3) เส้นทางอิทธิพลแห่งปฏิบัติของหลวงปู่ทวดต่อพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียน เกิดจากข้อมูลในเชิงประวัติศาสตร์ที่ถูกแปลถ่ายทอดไปสู่ภาษาจีน และอังกฤษ ผสมกับคำบอกเล่าจากพระสงฆ์ผู้นำไปเผยแพร่ โดยเน้นที่กลุ่มชาวจีนในมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย รวมทั้งการที่หลวงปู่ทวดมรณภาพในรัฐไทรบุรี มาเลเซีย ใน พ.ศ.2225 ทำให้ลักษณะร่วมดังกล่าวเป็นความทรงจำของศาสนิกในมาเลเซียด้วย วัตรปฏิบัติปฏิบัติของหลวงปู่ทวดจึงมีอิทธิพลต่อการรับรู้ จดจำ และง่ายต่อการที่พระภิกษุชาวไทยในชั้นหลังในฐานะผู้นำเรื่องหลวงปู่ทวดไปเผยแพร่ถ่ายทอดถึงประวัติความเป็นมาอภินิหาร จึงง่ายต่อการยอมรับปฏิบัติตาม รวมทั้งส่งผลเป็นการใช้วัตถุมงคลที่จัดสร้างในชื่อหลวงปู่ทวดของวัดต่าง ๆ รวมทั้งจริยธรรม ความประพฤติกฎที่ไปพร้อมกับความเป็นหลวงปู่ทวดด้วย หรือจริยธรรมความดีที่มีคติความเชื่อมาจากฐานคิดทางพระพุทธศาสนาด้วย

คำสำคัญ: หลวงปู่ทวด, ปฏิบัติ, ประชาคมอาเซียน

Abstract

The purposes of this research were (1) to study the history and works of Luang Pu Tuad influences to Buddhists in ASEAN community, (2) to study the factors affecting the Buddhist faith of Buddhist in ASEAN community in the case study of Luang Pu Tuad, and (3) to analyze and propose the influences path of Luang Por Tuad's Patipada towards Buddhists in ASEAN community. Qualitative research was used for research design by studying related documents and research, field study, interview and participatory observation in ASEAN areas of Malaysia, Singapore and Indonesia. Key informants were monks and Buddhist using interview schedule and note taking form for research tools. Data were analyzed by using content. Results were shown as follow: (1) Luang Pu Tuad was a monk in Buddhism and his biography related to Wat Rachburana (Wat Chang Hai) in Pattani province, and Wat Pa-Kor in Songkhla province where he used to stay and his home town. There was a research evidence showed that he existed during Ayutthaya period. Luang Pu Tuad was being a good role of model for other monks. In the current, he was being respected from both Thai and foreigners especially who come from southern provinces and Buddhist Chinese in ASEAN countries which are Malaysia, Singapore and Indonesia. (2) Luang Pu Tuad was a Buddhist monk who followed Buddhist practice and was being respected from local southern people. His biography had been collected through storytelling and research including the supernatural history and honor of respect and faith towards him directly. In addition, Buddhist Chinese in ASEAN countries who belief in Mahayana Buddhism and used to have supernatural belief in god such as the goddess Kuan Yin that led an easy way to communicate to Chinese people on believing at "Tread the sea still fresh". This was the memorial part as a legend and facts affect the faith directly. This was also the reason leading to the sacred object and learning his story from both Thai and English language for collected for a worship relating to the historical sources of Luang Pu Tuad. The best practice of his Patipada was led into practice such as paying respect, Theravada Pali praying and moral practice in Buddhism usually come from Luang Pu Tuad. (3) The influences path of Luang Por Tuad's Patipada towards Buddhists in ASEAN community initiated from historical data and was translated to be Chinese and English languages integrating with Buddhist monks teaching disseminated to Chinese people in Malaysia, Singapore and Indonesia. The reason of his death in Saiburi, Malaysia in 1682 was also being a memorable moment for Buddhist in Malaysia. These characteristics effect to people perception and memory, and it was easy for Thai monks who propagate the supernatural biography of Luang Pu Tuad. It was recognized and easy to follow and linked to the use of the sacred object in the name of Luang Pu Tuad as well as ethics and behavior that go along with Luang Pu Tuad being such as worship and good faith based on Buddhism.

Keywords: Luang Pu Tuad, Patipada, ASEAN Community the sacred object

บทนำ

ปรากฏการณ์นับถือศรัทธาหลวงปู่ทวดนับเป็นปรากฏการณ์ร่วมของสังคมไทยและกลุ่มศาสนิกในประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะในกลุ่มชาวจีนในประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย ทั้งในภาคใต้และใน 3 ประเทศอาเซียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่รับรู้และเข้าใจว่าเป็นประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นอันดับหนึ่งของโลกอย่างกรณีอินโดนีเซีย หรือมาเลเซียที่นับศาสนาอิสลามอย่างเข้มข้นจนกระทั่งอาจเรียกว่าได้นำกฎหมายอิสลามไปใช้ในการบริหารประเทศ หรือสิงคโปร์ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จำนวนมากโดยมีชาวจีนเป็นกลุ่มใหญ่และมีลักษณะของความเป็นพหุวัฒนธรรมในวงกว้างแต่ก็มีการนับถือและศรัทธาในองค์หลวงปู่ทวดกันในวงกว้าง จึงเกิดคำถามวิจัยว่าอะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้ “หลวงปู่ทวด” (สมเด็จพระราชาชนนีสามีรามคณูปจารย์ [ปู่ สามีราโม], ราว พ.ศ.2125-2225) พระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่มีประวัติอยู่ในช่วงสมัยอยุธยา-ราชวรมัย

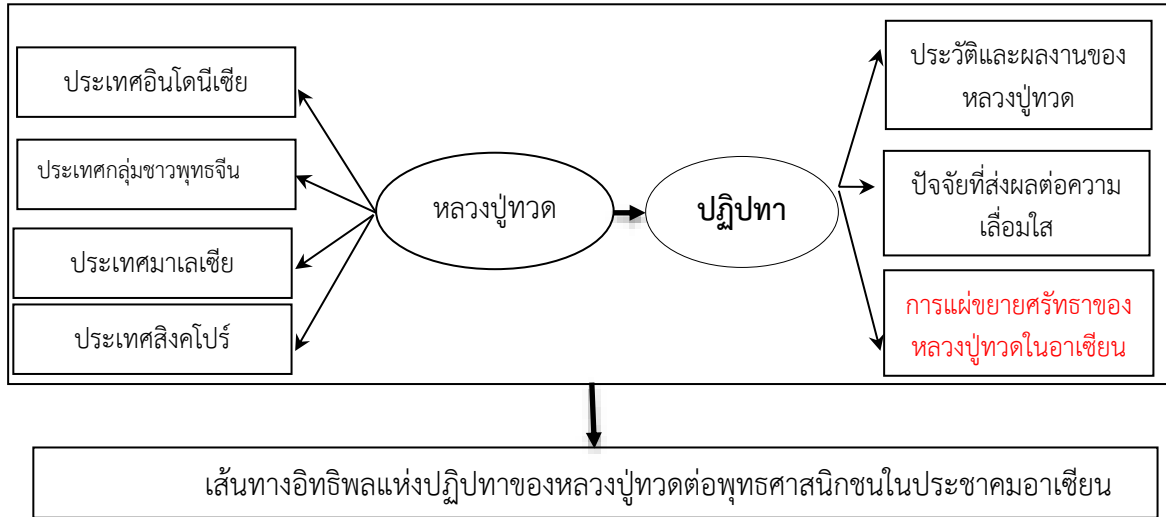
ของสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช [สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 1] (ราว พ.ศ.2112-2133) ถึง รัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช [สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 3] (ราว พ.ศ.2199-2231) อยู่ที่วัดช้างไห้ จ.ปัตตานี และภูมิลำเนาวัดบ้านเกิดอยู่ที่วัดพะโคะ จ.สงขลา จึงได้รับการยอมรับนับถือในวงกว้างซึ่งไม่เฉพาะแต่ประเทศไทย แต่หมายถึงในประเทศประชาคมอาเซียน 3 ประเทศดังกล่าว จากกรณีปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงทำให้เกิดคำถามว่าอะไรเป็นปัจจัยส่งผลเป็นอิทธิพลทางความเชื่อต่อวัตรปฏิบัติของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเช่นหลวงปู่ทวด เมื่อเทียบกับพระภิกษุรูปอื่น ๆ อาทิ หลวงพ่อครน (พระวิจารย์มุนี, พ.ศ. 2419-2505,อายุ 86 ปี) วัดอตุตมาราม (บางชะ) รัฐกลันตัน มาเลเซียหรือพ่อท่านคล้าย (พระครูพิศิษฐ์อรรถการ,พ.ศ.2417-2513,อายุ 96 ปี) วัดสวนขัน จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งอาจได้รับความนับถือในวงกว้างแต่ก็ไม่มากเมื่อเทียบกับหลวงปู่ทวด ที่นิยมแพร่หลายทั้งในประเทศไทยดังปรากฏการณ์การสร้างหลวงปู่ทวดในวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศที่ อาทิ หลวงปู่ทวดองค์ใหญ่ วัดห้วยมงคล จ.สงขลา หลวงพ่อทวดแห่งพุทธอุทยานมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลวงปู่ทวดแห่งวัดแม่ตะไคร้ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น และในต่างประเทศโดยเฉพาะในกลุ่มชาวจีนในประเทศอาเซียนที่ยกมา จากสัญญาะบบความเชื่อใหญ่ที่เนื่องด้วยมีผู้นับถือทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ หลวงปู่ทวดจึงเป็นกลไกเชิงเศรษฐกิจ (อกินันท์ จันตะนี,2559,หน้า 94-105) ความเชื่อศรัทธา ศาสนา และการท่องเที่ยว จากวัตรปฏิบัติผสมกับข้อมูลในประวัติศาสตร์ที่มีอยู่จริง จึงเป็นที่มาของความ “ศรัทธา” ต่อหลวงปู่ทวด ทั้งเมื่อศึกษาลงรายละเอียดของศาสนิกจึงนำไปสู่ “ความเลื่อมใส” (พระมหาปรม โสภาโส (กองคำ),2542) ในวัตรปฏิบัติปฏิบัติ ทั้งคาดหวังต่อ “อำนาจ” อิทธิฤทธิ์จากความเป็นวัตถุมงคลหรือประวัติของอิณินหารที่เคยมีเหล่านั้น นอกจากนี้ยังมีการค้นคว้าเรียบเรียงประวัติของฐานสะท้อนให้เห็น “วัตรปฏิบัติ” อันเป็น “ศิลาจารวัตร” ตามแบบอย่างของนักบวชในพระพุทธศาสนา และอิทธิปาฏิหาริย์อันเนื่องมาจากประวัติ คำเหล่านี้เมื่อประมวลรวมเรียกว่า “ปฏิบัติ” อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาในนามหลวงปู่ทวด แผ่ขยายไปยังดินแดนต่าง ๆ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านอาเซียน เกิดการยอมรับนับถือปฏิบัติในกลุ่มประเทศอาเซียนโดยเฉพาะกลุ่มชาวจีนของมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย ซึ่งมีฐานนับถือพระพุทธศาสนาหายากอยู่แล้วแต่ก็ซึมซับและยอมรับปฏิบัติตามแบบพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกิดขึ้นภายใต้ความหลากหลายทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นพระพุทธศาสนา คริสต์ อิสลาม ฮินดู และซิกข์ เป็นต้น

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจประเด็น “อิทธิพลแห่งปฏิบัติของหลวงปู่ทวดต่อพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียน” ที่มองผ่านปรากฏการณ์ความเชื่อต่อปฏิบัติทางที่ยกมา รวมถึงการแพร่กระจายของศรัทธาที่ไม่ได้จำกัดด้วยเงื่อนไขของพรหมแดน ทางศาสนา ภาษาและชาติพันธุ์โดยเฉพาะในกรณีของวัตรปฏิบัติ ปฏิทา อันเป็นปัจจัยส่งต่อความศรัทธา และเส้นทางอิทธิพลความศรัทธาในองค์หลวงปู่ทวดในกลุ่มประเทศอาเซียนในแหลมมลายูเป็นอย่างไรในองค์รวม เพื่อศึกษาและนำไปสู่การสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมต่อประเด็นการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และพุทธวัฒนธรรมอันจะพึงมีและเกิดขึ้นในความเป็นประชาคมอาเซียนต่อไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัย “อิทธิพลแห่งปฏิบัติของหลวงปู่ทวดต่อพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียน” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ใช้การศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) โดยการสัมภาษณ์บุคคล และคณะบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความเป็นหลวงปู่ทวด รวมทั้งสังเกตแบบมีส่วนร่วมในสถานที่จริง โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระภิกษุ ชาวพุทธในกลุ่มประเทศสิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย โดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครอบคลุมตามประเด็นที่ศึกษาข้างต้นจนกระทั่งมีความอิ่มตัว (Saturation of Data) ของข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์และแบบบันทึกภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction)

กรอบแนวคิดในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยศึกษาและวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพลแห่งปฏิบัติของพระไทยต่อพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียน โดยในการศึกษานี้ศึกษากรณีของหลวงปู่ทวด ซึ่งมีอิทธิพลต่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั้งในประเทศไทยและประเทศอาเซียนโดยเฉพาะชาวจีนที่อยู่ในประเทศสิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ผู้วิจัยได้แสดงความเชื่อมโยงระหว่างตัวแปร ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย “อิทธิพลแห่งปฏิบัติของหลวงปู่ทวดต่อพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียน” ผลการวิจัยพบว่า (1) ประวัติหลวงปู่ทวดเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2497 สมัยพระครูวิสัยโสภณ (ทิม ธมฺมธโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดช้างไห้ จ.ปัตตานี ดำริจัดสร้างพระเครื่อง โดยมีสลูบเป็นหลักไม้แก่นอยู่หน้าวัดช้างไห้ และเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือกันมาก รู้แต่ว่าเป็นสลูบเจดีย์ของอดีตเจ้าอาวาสรูปแรก จึงทำการสืบค้นประวัติความเป็นมา โดยเดินทางไปสืบค้นที่วัดพะโคะ และขอสำเนาเอกสาร “ย่อเข้าตำราหมื่นตราพระธรรมวิลาสเอาไปวิวาทเป็นหัวเมือง” และได้ข้อสรุปลงความเห็นจากการค้นคว้านั้นว่า สมเด็จพระเจ้าพะโคะที่ปรากฏในเอกสารโบราณคือหลวงปู่ทวดที่มีหลักฐานเป็นสลูบหน้าวัดช้างไห้คือองค์เดียวกัน จึงนำไปสู่การจัดสร้างวัดถุมงคลที่ชื่อว่า “หลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด” จนกระทั่งมีการรวบรวมเรียบเรียงประวัติหลวงปู่ทวดจัดพิมพ์เผยแพร่มาในชั้นหลังอาทิ ตำนานหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด จัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ 26 พฤษภาคม 2501 ในคราวผูกพัทธสีมาวัดราษฎร์บูรณะ (วัดช้างไห้) (พระครูวิสัยโสภณ (ทิม ธมฺมธโร) และอนันต์ คณานุรักษ์, 2505, หน้า 31-35) จากนั้นก็ได้มีการเรียบเรียงจัดพิมพ์อีกหลายเล่ม อาทิ หนังสือประวัติหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด (พระราชมนัสสารามคุณูปมาจารย์) หรือ สมเด็จพระเจ้าวัดพะโคะ เจ้าอาวาสวัดช้างไห้องค์แรก โดยผู้เรียบเรียงใช้นามปากกาแฝงว่า อมรธัม พิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2504 โดยมีที่มาจากในเค้าโครงประวัติหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืดที่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แต่งตั้งเป็นบทร้อยกรองและจัดพิมพ์แจกในงานยก ศาลาเชื่อนสมเด็จพระเจ้าวัดพะโคะ เมื่อ พ.ศ. 2500 (อมรธัม (นามแฝง), 2504, หน้า คำนำ) นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยในชั้นหลัง อาทิ ญาณินทร์ เพชรสุวรรณ (2544) พระครูศรีจิริยาภรณ์ เลี่ยมวิวัฒน์กิจ (2557) อวยพร ชิงงานวัฒนะกุล (2557) โดยส่วนใหญ่ให้ประวัติข้อมูลของหลวงปู่ทวดโดยยึดจากเอกสารและ

ภาพที่ 2 หนังสือรวบรวมประวัติหลวงปู่ทวดโดยวัดช้างไห้ในยุคแรก ๆ (ที่มา : ออนไลน์ เมื่อ 15 มกราคม 2561)

ข้อมูลเอกสารโบราณที่วัดข้างไห้ นำมาเรียบเรียงจัดพิมพ์ ซึ่งในประวัติหลวงปู่ทวดให้ข้อมูลว่า หลวงปู่ทวดเกิดในสมัยอยุธยา รว พ.ศ.2125 ซึ่งในประเด็นปีเกิดของหลวงปู่ทวดยังเป็นข้อถกเถียงด้วยมีหลายมติต่อปีเกิดของท่าน โดยข้อมูลประวัติยืนยันว่าท่านเป็นชาวบ้านวัดเลียบ ตำบลดีหลวง อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา เมื่ออายุได้ประมาณ 7 ขวบ บิดามารดาของท่านจึงนำท่านไปฝากไว้เป็นศิษย์วัดเพื่อเล่าเรียนหนังสือ โดยเข้ารับการศึกษาเล่าเรียนภาษาไทยและภาษาขอม จากนั้นทำการศึกษา มูลบทบรรพกิจ เมื่ออายุได้ 15 ปีได้เข้ารับการบรรพชาเป็นสามเณร และบรรพชาอุปสมบทเป็นลำดับต่อมา ได้ศึกษาวิชาจาก ครูบาอาจารย์ต่าง ๆ จนมีความรู้และเป็นผู้ทรงอภิญญา และได้แสดงปาฏิหาริย์หลายครั้ง จนได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ จากสมเด็จพระเอกาทศรถ (พ.ศ.2148-2153) ในครั้งสุดท้ายในราชทินนามที่ สมเด็จพระราชาคณะสามิรามคณูปริมาจารย์ รวมทั้งได้กลับมาจำพรรษาที่วัดพะโคะ และมรณภาพที่รัฐไทรบุรี ในมาเลเซีย และนำศพท่านกลับมาทำพิธีกรรมที่วัดข้างไห้ จ. ปัตตานี หลวงปู่ทวดเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ที่ดำเนินชีวิตในแบบพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา มีวัตรปฏิบัติที่เป็นแบบอย่าง รวมทั้งการที่หลวงปู่ทวดมีภูมิลำเนาเกิดอยู่ในภาคใต้ คือจังหวัดสงขลา รวมทั้งประวัติที่เกี่ยวกับอภินิหาร และเกียรติประวัติ รวมทั้งข้อมูลเชิงประจักษ์ถึงความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่จริงผ่านประวัติของวัดข้างไห้ ปัตตานี หรือวัดพะโคะ อันเป็นประวัติบ้านเกิดอยู่จำพรรษาของท่านทำให้หลวงปู่ทวดเป็นที่นับถือและยอมรับได้อย่างรวดเร็วในกลุ่มชาวจีนในประเทศ สิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ที่มีพรมแดนติดกับประเทศไทย รวมทั้งมีสายสัมพันธ์ในลักษณะร่วมทางความเชื่อคือนับถือ พระพุทธศาสนาหายานหรือการยอมรับนับถือในลักษณะของเทพเจ้า เช่น เจ้าแม่กวนอิม จึงทำให้ง่ายต่อการรับอิทธิปาฏิหาริย์ของหลวงปู่ทวดที่ปรากฏในประวัติของท่าน

(2) ความเชื่อและความศรัทธาต่อวัตรปฏิบัติ และอภินิหารของหลวงปู่ทวดเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ส่งผลเป็นความนิยม และศรัทธาต่อปฏิบัติ อภินิหารของหลวงปู่ทวด ทั้งการที่ชาวไทยที่นับถือพระพุทธศาสนาศรัทธาและนิยมในวัตถุมงคลของ หลวงปู่ทวด พร้อมกับกระแสของวัตถุมงคลที่ถูกประดิษฐ์สร้างให้เป็นสินค้า ประวัติ ความเชื่อต่ออภินิหาร จึงถูกประดิษฐ์สร้าง และส่งผ่านเป็นความเชื่อศรัทธาสู่ชาวพุทธจีนในมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย โดยเริ่มจากรู้ประวัติ ได้ยินกิตติศัพท์ รวมทั้งสืบค้นประวัติของหลวงปู่ทวด ที่ถูกแปลถ่ายทอดไปเป็นภาษาจีน และภาษาอังกฤษ ทั้งการแสวงหา สะสม วัตถุมงคล และนำไปสู่การมีวัตรปฏิบัติตามแบบหลวงปู่ทวด เช่น การสวดมนต์ หรือการปฏิบัติเป็นคนดีในแบบจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา ปัจจัยสำคัญที่ชาวจีนในมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย ยอมรับปฏิบัติและนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่จะเริ่มจากการเชื่อ ศรัทธาต่อวัตถุมงคลของท่านแล้วนำไปบูชา ปฏิบัติ ทั้งเห็นประสพผลจากประสบการณ์ตรงเชิงประจักษ์ต่อความเชื่อ นั้น อาทิ นำไปใช้แล้วประสพผลสำเร็จตามที่ร้องขอ รวมทั้งมีวัดพุทธเถรวาทที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย มีปฏิสัมพันธ์กับพระภิกษุไทย นำไปเผยแพร่บอกต่ออย่างต่อเนื่อง จึงเป็นหนึ่งในช่องทางในการส่งผ่านวัตรปฏิบัติที่มาพร้อมกับวัตถุมงคลของหลวงปู่ทวด เช่น มีข้อห้าม ซึ่งเป็นคุณธรรม จริยธรรมทางศาสนา มีการสวดบูชา รวมไปถึงการให้ปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนา ปัจจัยเริ่มต้นจึงเกิดจากความเชื่อศรัทธาในเรื่องเกี่ยวกับอภินิหาร ซึ่งพิจารณาเรื่องแล้วจะคล้ายกับเขียนตามความเชื่อของชาวจีน และการอ่อนน้อมร้องขอที่ส่งผลเป็นความสำเร็จ จึงทำให้ชาวจีนเหล่านั้นประสพความสำเร็จในการดำเนินชีวิตที่ดี มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็น “ปฏิสัมพันธ์ทางศาสนา” (นพรัตน์ ไชยชนะ,ศรีสุพร ปิยรัตน์วงศ์,2555 : 2) โดยมีหลวงปู่ทวดเป็นกลไกร่วมของความนับถือศรัทธาต่อศาสนิกในประชาคมอาเซียน ประชาคมอาเซียนต่อไป

ภาพที่ 3 ภาพการก่อสร้างหลวงปู่ทวดองค์ใหญ่ ในประเทศไทย (วัดห้วยมงคล จ.ประจวบ,อุทยานหลวงปู่ทวด จ.พระนครศรีอยุธยา) เครื่องมือนับถือความเชื่อศรัทธาในหลวงปู่ทวดในกลุ่มชาวพุทธในประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย (ภาพ : ออนไลน์,เมื่อ 15 มกราคม 2561)

(3) จากวัตรปฏิบัติของหลวงปู่ทวดสู่ความเชื่อศรัทธาเลื่อมใสในปฏิบัติของหลวงปู่ทวด ทำให้เห็นว่าในข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นได้ส่งผลเป็นวัตรปฏิบัติและข้อปฏิบัติที่ชัดเจนมากขึ้น เส้นทางเกิดจากความเชื่อ สู่การนำพาโดยพระสงฆ์ชาวไทย ในการนำวัตถุมงคลไปยังสถานที่ต่าง ๆ ในประเทศสิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย พร้อมแนะนำประวัติความเป็นมาจึง

ประหนึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดตำนานเกี่ยวกับประวัติหลวงปู่ทวดไปสู่ประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ (สัมภาษณ์ A, 28 ตุลาคม 2559) นอกจากนี้มีผู้ให้ข้อมูลว่าโดยเฉพาะในประเทศสิงคโปร์ การจัดสร้างวัตถุมงคลในทุกวัด อาทิ จากวัดที่เข้าไปสังเกต และสัมภาษณ์ อาทิ วัดอานันท์เมตตยาราม วัดอัมมยาราม วันพุทธสันตสิข วัดกาญจนาราม วัดอุตตมญาณมณี วัดป่าเลไลยก์ ในสิงคโปร์ หรือวัดบุปผาราม เกาะป็นังมาเลเซีย เป็นต้น ล้วนต้องเกาะเกี่ยวกับหลวงปู่ทวด ทั้งจะต้องจัดสร้างหลวงปู่ทวดเท่านั้น จึงจะมีคนเข้าบูชา โดยแนวคิดนี้เรื่องการเข้าบูชาจะสัมพันธ์กับการต้องการเป็นที่พึ่งหรือยึดถือสำหรับศาสนิกผู้นับถือทำให้เกิดความมั่นใจจากการสัมภาษณ์ชาวจีนที่นับถือให้ข้อมูลว่าอ่านประวัติแล้วศรัทธาจึงหาวัตถุมงคลมาบูชาและปฏิบัติตามคำแนะนำที่วัดให้ปฏิบัติ เช่น การไหว้พระสวดมนต์ และปฏิบัติธรรม (สัมภาษณ์ D, 28 ตุลาคม 2559) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Weerapak Samsiripong (2013) ในเรื่อง *The Role of Luang Pu Tuad Amulets as A Source of Mental Comfort in Thai Society in the Age of Modernization* ที่สะท้อนโยว่าหลวงปู่ทวดมีบทบาทในฐานะที่เป็นที่พึ่งทางจิตใจต่อศาสนิกผู้นับถือและปฏิบัติตาม รวมทั้งการสร้างจุดเชื่อมโยงระหว่างประเทศไทยอันเป็นจุดเริ่มของชาวพุทธสู่การมายังสถานที่จริงของหลวงปู่ทวด เช่น วัดช้างให้ จ.ปัตตานี วัดพะโคะ จ.สงขลา เป็นต้น หรือการจัดสร้างหลวงปู่ทวดองค์ใหญ่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย ทำให้ภาพลักษณ์เหล่านี้สะท้อนหลักฐานเชิงประจักษ์ยืนยันต่อความเชื่อศรัทธาในองค์หลวงปู่ทวดมากขึ้น กระทั่งนำไปสู่การศึกษาวัตรปฏิบัติ และทำตามตามแบบของพุทธศาสนาเถรวาทในภายหลัง ส่วนเส้นทางปฏิบัติจะเป็นการเชื่อในอธิปาฏิหาริย์ที่ไปพร้อมกับพระสงฆ์ไทยที่สร้างวัด เช่น วัดไทยในมาเลเซีย วัดไทยในสิงคโปร์ มีมิติของการเกาะเกี่ยวเพื่อตั้งศรัทธารักศาสนิกกลุ่มนี้ไว้ โดยยังคงมีรูปปั้นสำหรับเคารพบูชา มีหนังสือประวัติทั้งในส่วนของภาษาจีน ภาษาอังกฤษ เพื่อรองรับการศึกษาค้นคว้า มีการจัดสร้างวัตถุมงคลเพื่อให้เข้าบูชา ดังกรณีของวัดอานันท์เมตตยาราม หรือวัดป่าเลไลยก์ ในสิงคโปร์ เป็นต้น แต่ในกรณีนี้ก็มีมิติของเขตแดนทางวัฒนธรรมไทยที่ถูกใช้และส่งผ่านสู่ศาสนิกที่มาดั่งปรากฏในงานวิจัยเรื่อง “การสร้างอัตลักษณ์หลวงปู่ทวดผ่าน “พื้นที่” วัดพะโคะ” (อวยพร ชิงามวัฒน์กุล, 2557 : 21) แต่ก็ถูกยอมรับก้าวข้ามสู่วัฒนธรรมทางศาสนาแทนผสมซ้อนกันอยู่ในดินแดนประเทศอาเซียน 3 ประเทศของผู้นับถือศรัทธาในองค์หลวงปู่ทวด

รูปที่ 4 ศาสนิกชาวจีนที่นับถือและปฏิบัติตามวัตรปฏิบัติหลวงปู่รวมสวดมนต์ปฏิบัติธรรมที่วัดกาญจนสิงห์ ประเทศสิงคโปร์ โดยมีพระครูจรรุธรรมวิเทศ (บุญจันทร์ จารุมนโน) เป็นเจ้าอาวาส (ที่มา : ภาพผู้วิจัย : 27 ตุลาคม 2559)

อภิปรายผล

ในการวิจัยเกี่ยวกับปฏิบัติของหลวงปู่ทวด (1) พบว่าหลวงปู่ทวด มีประวัติความเป็นมานับแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา โดยมีข้อมูลในเชิงบุคคล สถานที่ และเอกสารที่เกี่ยวข้องดั่งปรากฏในงานค้นคว้าของพระครูวิสัยโสภณ (ทิม ธมฺมธโร) และอนันต์ คณานุรักษ์ (2505) และในงานวิจัยของ ญาณินทร์ เพชรสุวรรณ (2544) และจิตรนาถ ปานแก้ว (2549) ที่ใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ยืนยันยืนยันความเป็นมาของหลวงปู่ทวด ในฐานะเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ รวมทั้งหลักฐานถึงความเป็นชุมชนในอดีตที่เสริมยืนยันข้อมูลความมีอยู่ของหลวงปู่ทวดดั่งปรากฏในงานของ อารยา คำเรือง ชัยวุฒิ พิชยะกุล. (2559, หน้า 128-151) เป็นต้น

(2) ปฏิบัติของหลวงปู่ทวดที่ฉายภาพชัดเจนด้านอภินิหาร เป็นปัจจัยสำคัญสู่การนับถือและปฏิบัติตามของศาสนิกประหนึ่งเจ้าแม่กวนอิม หรือเขียนตามคติความเชื่อของชาวจีน จึงทำให้เกิดศรัทธาข้ามแดน สู่อาเซียน 3 ประเทศ สู่การแสวงหาวัตถุมงคล การนำจริยธรรมในแบบพุทธไทย เถรวาทไทยไปใช้ปฏิบัติ กลายเป็นการเรียนรู้ศึกษาพระพุทธรูปศาสนา ดังปรากฏในงานของพระครูศรีจริยาภรณ์ เอี่ยมวิวัฒน์กิจ (2557) ที่เสนอผลการศึกษาว่าหลวงปู่ทวดเป็นจุดศูนย์รวมใจอันมีผลต่อการสร้างเครือข่ายและพัฒนาสันติสุขภายในชายแดนใต้ ซึ่งรวมไปถึงชาวพุทธในประเทศไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ ดังปรากฏ

ว่าวัดไทยในมาเลเซีย สิงคโปร์จะให้ข้อมูลไว้สอดคล้องกันคือถ้าไม่มีรูปเคารพหรือวัตถุมงคลเกี่ยวกับหลวงปู่ทวดจะไม่ค่อยเป็นที่นิยมของชาวพุทธในมาเลเซียและสิงคโปร์ (สัมภาษณ์ A, 27 ตุลาคม 2559, วัดอานันทเมตตาราม จ.สิงคโปร์)

(3) เส้นทางสายวัฒนธรรม เส้นทางสายปฏิบัติต่อองค์หลวงปู่ทวด เกิดจากความเชื่อเฉพาะเรื่อง สู่การเชื่อแบบเชื่อมโยง เป็นเครือข่าย เกิดการเรียนรู้ข้ามพรมแดนและนำไปสู่การแสดงออกในวัตรปฏิบัติที่จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ดังปรากฏในงานของ อวยพร ซึ่งงานวัฒนธรรม (2557) ในเรื่อง การสร้างอัตลักษณ์หลวงปู่ทวดผ่าน “พื้นที่” วัดพะโคะ ที่พยายามสื่อให้เห็นว่ากลไกเหล่านี้ได้สะท้อนและสร้างปรากฏการณ์ร่วมทางสังคมผ่านการสร้างอัตลักษณ์ตัวตนในเชิงความหมายและสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ด้วย รวมทั้งการที่วัดข้างใต้ จ.ปัตตานี วัดพะโคะ จ.สงขลา มีพรมแดนติดกับมาเลเซีย จึงทำให้กลุ่มศาสนิกที่เป็นชาวจีนเดินทางข้ามแดนไปมาเพื่อเรียนรู้สู่เส้นทางปฏิบัติของหลวงปู่โดยตรง (สัมภาษณ์ C-D, 28-29 ธันวาคม 2559, วัดพะโคะ จ.สงขลา, วัดข้างใต้ จ.ปัตตานี) ซึ่งสอดคล้องกับงานของ นพรัตน์ ไชยชนะ ศรีสุพร ปิยรัตนวงศ์ ในเรื่อง “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัดราชประดิษฐฐาน (วัดพะโคะ) กับชุมชนโดยรอบ” และงานวิจัยของ ญาณินทร์ เพชรสุวรรณ (2544) ในเรื่อง “ความเชื่อเกี่ยวกับหลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืด ในจังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง และจังหวัดปัตตานี”

สรุปผลการวิจัย

ในการศึกษาปฏิบัติหลวงปู่ทวด ทำให้เห็นว่าหลวงปู่ทวดเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่มีตัวตนและประวัติความเป็นมาจริง ตามหลักฐานที่ปรากฏ มีวัตรปฏิบัติที่ถูกถ่ายทอดถึงตำนานที่ส่งผลให้เกิดความเชื่อ ความศรัทธาต่อวัตรปฏิบัติ รวมไปถึงการนำไปเป็นแบบอย่างของชาวพุทธในภาคใต้ ทั่วประเทศ ทั้งการจัดสร้างรูปเคารพใหญ่ ของหลวงปู่ทวดพลัดกระจายไปทั่วประเทศ อาทิ วัดห้วยมงคล จ.ประจวบคีรีขันธ์ และ จ.เชียงใหม่ เป็นต้น รวมทั้งการที่ประวัติหลวงปู่ทวดส่วนหนึ่งเกาะเกี่ยวกับดินแดนมาเลเซียมรดกภาพที่มาเลเซีย มีจุดพักพบนะนำสรีระสังขารท่านกลับมายังวัดข้างใต้ ในแต่ละจุดพัก และสร้างสถูปเจดีย์ รวมไปถึงสร้างวัดเพื่อแสดงความเคารพซึ่งส่วนหนึ่งอยู่ในมาเลเซีย เป็นเครื่องยืนยันศรัทธาของชาวพุทธในอาเซียนต่อสิ่งเชื่อที่ถูกสร้างขึ้นในภายหลัง รวมไปถึงการสร้างการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านองค์หลวงปู่ทวดไปยังชุมชนชาวพุทธจีนในประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย โดยมีพระภิกษุชาวไทยเป็นสะพานเชื่อมผ่านวัดไทยในนานาประเทศ และเรื่อง ตำนานประวัติทำให้เกิดการเชื่อมโยงไปสู่ “อิทธิพลแห่งปฏิบัติของหลวงปู่ทวดต่อพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียน” ตามกรอบการวิจัยและข้อค้นพบในรายงานวิจัยนี้

กิตติกรรมประกาศ

งานการวิจัยเรื่อง “อิทธิพลแห่งปฏิบัติของหลวงปู่ทวดต่อพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียน The Influences of Patipada of Luang Poo Tuat to Buddhist Followers in ASEAN Community” ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากโครงการวิจัยมุ่งเป้าประจำปีงบประมาณ 2559 โดยศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะนักวิจัยกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณพระราชวรเมธี, ดร. (รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร) รักษาการผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่จัดสรรงบประมาณสนับสนุนภายใต้การดำเนินงานโครงการของส่วนวิจัย สารสนเทศและบริการวิชาการ ศูนย์อาเซียนศึกษา โดยมีบุคคลากรของส่วนงาน คอยให้คำปรึกษาแนะนำ ร่วมพัฒนางานวิจัยให้เป็นไปตามแนวทางการวิจัย และติดตามความก้าวหน้าการวิจัยอย่างต่อเนื่องด้วยดีเสมอมา จนกระทั่งงานวิจัยแล้วเสร็จ

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี. (2510). *ประชุมพระตำราบรมราชูทิศเพื่อกลบนา สมัยอยุธยา ภาค 1*. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.

จิตรนาถ ปานแก้ว. (2549). ศึกษาบทบาทและผลกระทบจากบทบาทของวัดพะโคะ (วัดพระราชประดิษฐฐาน) อำเภอสงขลานครินทร์ จังหวัดสงขลา. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาไทยคดีศึกษา)*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ญาณินทร์ เพชรสุวรรณ. (2544). ความเชื่อเกี่ยวกับหลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืด ในจังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง และจังหวัดปัตตานี. *ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วิชาเอกไทยคดีศึกษา)*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ.

นพรัตน์ ไชยชนะ, ศรีสุพร ปิยรัตนวงศ์. (2555). ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัดราชประดิษฐฐาน (วัดพะโคะ) กับชุมชนโดยรอบ : Interaction between Wat Ratchaphaditsatana (Wat Pha Kho) and Surrounding Communities.

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 2 The 2nd STOU Graduate Research Conference.ณ อาคารสัมมนา 1-2 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- พระปัญญาธรรมวิเทศ. (27 ตุลาคม 2559). รองเจ้าอาวาสวัดอานันทมฤตยาราม สิงคโปร์. *สัมภาษณ์*.
- พระครูวิเทศธรรมคุณ (ดร.ประสิทธิ์ อดิโกวิท ป.ธ. 5). (26 ตุลาคม 2559) เจ้าอาวาสวัดป่าเลไลยก์ สิงคโปร์. *สัมภาษณ์*.
- พระครูสันติธรรมพิทักษ์ (สุพล ธรรมทีโป). (27 ตุลาคม 2559). เจ้าอาวาสวัดพุทธสันติสุข สิงคโปร์. *สัมภาษณ์*.
- พระครูจรรุธรรมวิเทศ (บุญจันทร์ จารุมนโน). (27 ตุลาคม 2559). เจ้าอาวาสวัดกาญจนาราม สิงคโปร์. *สัมภาษณ์*.
- พระครูอุดมธรรมวิเทศ (เพียร สจจวโร). (27 ตุลาคม 2559). เจ้าอาวาสวัดอตุตมณณมณี สิงคโปร์. *สัมภาษณ์*.
- พระครูสุวรรณสุตาลังการ (28 ธันวาคม 2559). ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดข้างใต้ จ.ปัตตานี. *สัมภาษณ์*.
- พระครูปัญญาพิศาล. (29 ธันวาคม 2559). รองเจ้าคณะอำเภอสังฆราช วัดพระโค๊ะ จ.สงขลา. *สัมภาษณ์*.
- พระมหาสุชาติ อนาลโย (28 ธันวาคม 2559). เลขานุการวัดข้างใต้ จ.ปัตตานี. *สัมภาษณ์*.
- พระปลัดกิจจา (บอย) กิตติญาโณ. (29 ธันวาคม 2559). เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอ วัดพะโค๊ะ สงขลา. *สัมภาษณ์*.
- พระครูวิสัยโสภณ (ทิม ธรรมธโร) และอนันต์ คณานุรักษ์. (2505). *ตำนานเรื่องหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืด เจ้าอาวาสองค์แรกวัดราษฎร์บูรณะ (ข้างใต้) ประวัติการสร้างพระเครื่องและคุณอภินิหารสมเด็จหลวงพ่อดวง ๆ ณ วัดข้างใต้ ตำบลป่าไร่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี*. สงขลา : โรงพิมพ์ดสุต.
- พระครูศรีจรรย์ภรณ์ เขียมวิวัฒน์กิจ. (2557). หลวงพ่อดวง : การพัฒนาเครื่องช่วยความศรัทธาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขและวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. *ปริญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวัฒนธรรมศาสตร์)*, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระมหาปรม โอภาโส (กองคำ). (2542). *ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน*.วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิตบัณฑิต (พระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อมรธัม (นามแฝง). (2504). *ประวัติหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืด (พระราชมุนีคุณูปมาจารย์) หรือสมเด็จพะโค๊ะ เจ้าอาวาสวัดข้างใต้องค์แรก*. สงขลา : โรงพิมพ์วินิจการพิมพ์.
- อภิรักษ์ จันตะนี. (2559). *เศรษฐกิจพระเครื่องเมืองไทย*. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. 10 (1) : 94-105
- อวยพร ชิงานวัฒนะกุล. (2557). *การสร้างอัตลักษณ์หลวงปู่ทวดผ่าน "พื้นที่" วัดพะโค๊ะ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม), บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อารยา คำเรือง ชัยวุฒิ พิชะกุล. (2559). *การกัลปนาวัตรบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ระหว่าง พุทธศตวรรษที่ 21-ต้นพุทธศตวรรษที่ 23* วารสารปาริชาติ 29 (1) : 128-151.
- Weerapak Samsiripong (2013). *The Role of Luang Pu Tuad Amulets as a Source of Mental Comfort in Thai Society in the Age of Modernization: บทบาทของวัตถุมงคลหลวงปู่ทวดในการเป็นที่พึ่งทางจิตใจในสังคมไทยสมัยใหม่*. Master's Degree (Southeast Asian Studies: Interdisciplinary Program). Chulalongkorn University. วันที่ 4-5 กันยายน 2555.